

Báseň *Tvář za sklem* ze sbírky *Těžká hodina* od Jiřího Wolкера nás bere na minimalistickou výpravu do nitra rozdělené lidské společnosti počátku 20. století a svou nadčasovou tematikou sociálních nerovností a vzájemného opovržení nás varuje před cykličností lidských dějin.

Hned v první sloce je patrná určitá odtažitost – namísto okamžitého načrtnutí nějakého individualistického příběhu konkrétního hlavního hrdiny se lyrický subjekt věnuje popisu prostředí kavárny „Bellevue“. V básni se ponejprve objevuje lyrické „ono“; prostor, zbudovaný z *hudby, tepla a plyše*, se stává v podstatě samostatnou postavou – v první strofě sledujeme příběh kavárny! Prostor je nejprve neurčitý, vzhledem k užití slova *říše* je však dozajista rozlehlý. Postupně dochází k jemné konkretizaci – před čtenářovými očima se zvedají obrysy oken a rýsuje se obraz zmrzlé, pravděpodobně sněhem posypané ulice. Dochází zde k jakémusi potměšilému dialogu mezi vertikality (vysoká okna) a horizontalitou (zmrzlá ulice). O interiéru kavárny zatím mnohé nevíme, jen to, že je v něm, v kontrastu k mrazivému exteriéru, teplo a útulno. Denní doba se nedá zcela určit, vzhledem ke zdůraznění zimního období se však nabízí pološero až šero (tudíž svítání či (pod)večer), neboť v zimě je přece jen slunečního svitu pomálu...¹ Celkový obraz, který nám nastiňuje první strofa, balancuje na hraně konkrétní a nese v sobě předtuchu budoucího konfliktu mezi dvěma světy – *průhledné hranice // které ji dělí od zmrzlé ulice*. Zatím se však stále může jednat o pouhou předtuchu...

Ve druhé sloce se do poklidné kavárny přidává život a ruch. Lyrický subjekt ve svém vyprávění plynule přechází z „ono“ na „oni“, a my tak můžeme sledovat první postavy zasahující do příběhu. Jedná se o blíže neurčité zástupce nabubřelé honorace, kteří se vzájemně trpí jen proto, že náležejí do stejné kasty (*ústa si probodli úsměvy, kravaty drahokamy*). Z detailů na ústa a krky kavárenských hostů se vracíme k útulné atmosféře místnosti, která je však nyní rozšířena o prvek *brejlí z papíru* – novin. Skrze ně se dostáváme až kamsi do dále, do veselého světa... Abychom pak mohli skončit opět v kavárně „Bellevue“ a uvědomili si, že tento exkurz do dalekých končin je pouhým klamem, protože těžiště tohoto příběhu (a ostatně i životů dosud zmíněných osob) leží v útulné, zateplené místnosti. Hned zkraje sloky je zachycena cykličnost děje (*dnes jako jindy páni si za stoly sedli*), která nás pevně zakotvuje právě do kavárny a nikam jinam. Minulý čas nám zároveň naznačuje, že nejsme zcela na začátku dne, neboť všechny potřebné úkony pro „zabydlení se“ již proběhly.

Ve třetí strofě se od horizontálně se pohybujícího polocelku zachycujícího kavárenské hosty („oni“) dostáváme k bodovému detailu, když *na okna sklenného tenoukou hranici // přitisk tvář člověk, který stál v ulici („on“)*. Do poklidného kavárenského vysedávání náhle vstupuje element z vnějšího, zimomřivého světa - *výrostek zpola a zpola muž*. Takovýto neurčitý popis nově příchozí osoby okamžitě rozdmýchává vnitřní napětí básně – mezi tajemným výrostkem a podobně vágně popsanou společenskou smetánkou se schyluje ke konfliktu, ať už fyzickému či psychickému. Konfrontace mladíka s návštěvníky kavárny navíc proběhla *ne zcela náhodně*, což do příběhu vnáší jakousi osudovou dějovou linku...

A skutečně – stačí si přečíst hned následující dvojverší (*a pohledem ostrým a chladným jak nůž // prořízl okno a vbod se v tu nádheru*), a všem je hned jasné, že mladík ke kavárenským hostům jen stěží pociťuje přátelství či sympatie. *Proříznutím okna* konečně dochází ke skutečné konfrontaci, boj začíná... Zatím však pouze

¹ Ztemnělá ulice navíc rozšiřuje onen kontrast mezi světy v interiéru a exteriéru.

prostřednictvím zraku; sledujeme jednotlivé detaily z interiéru kavárny a cítíme, jak během zdánlivě nevinného tékání očima po lákavě vyhlížejícím prostoru v mladíkovi rychlým tempem bobtná zášť a bují závist. V *zrcadlech pro milenky* se odráží opovržení prostopášným životem, možná i se špetkou závisti; ta propuká naplno při v dalším verši (*v břicha a teplo, franky a peněženky*), každý nový detail, který mladík zpoza okna pozoruje, jen podporuje jeho frustraci. Vizualní šum přepychu jej vede k niternému přemítání nad svou vlastní situací.

Fakt, že si kolemjdoucího žádný z návštěvníků nevšimne (něco takového není v básni vůbec zmíněno), nahrává tomu, že se celá událost odehrála spíše ve večerních hodinách, kdy síla vnitřního osvětlení zabraňuje čistému výhledu ven, a ztemnělé prostředí ulice naopak nahrává voyerskému postávání u výlohy. Na samém závěru strofy se vracíme k (polo)detailu skleněné okenní tabule, za níž ještě před chvílí byly ony pichlavé oči, po nichž zbyla jen nevyřčená výčitka. Neznámý kolemjdoucí se zas vrátil na svou běžnou, každodenní cestu. Nazpět do rutiny. Ale s sebou si tentokrát odnesl několik myšlenek navíc...

Závěrečná strofa nás přenáší do (zdánlivě) zcela jiného časoprostoru. Kavárna vypadá zcela jinak – není již útulná, ale spíše děsivá. Opět tékáme očima ze strany na stranu, v jednotlivých polodetailech zkoumáme tu rozvernou hrůzu, která se zde odehrává. Náhrobky, usmívající se mrtví, smuteční věnce... Je otázkou, zda se nyní díváme očima kolemjdoucího mladíka, kterému v mysli vyvstávají melancholické myšlenky nad vlastní chudobou, či se jedná o zhmotnění jeho představ, jak by měli oni vyšňoření snobové dopadnout. Nebo se jedná o náhled lyrického subjektu, který nám sděluje svůj vlastní pohled na věc? Je to dystopický popis blízké budoucnosti, či se nám snad nabízí pohled do jakéhosi simultánně fungujícího světa za zrcadlem...? Ať je to tak či onak, dostáváme se do situace, která, ač přeplněna smrtí, přímo pulzuje energií. Vše se zde koná o poznání rychleji než v rozmilé kavárničce, před očima vyvstává téměř rej duchů...

Před okny žila ulice... Na chvíli se zdá, že jsme se dočkali krásného konce. Rýsují se před námi rozesmátí lidé a sluneční paprsky. Přes rozzářenou ulici však rychle spadne poloprůhledný závoj – *bída a sníh*. Vypadá to, že zatímco v kavárně se změnilo mnohé, na ulici téměř nic. Pořád je zima, pořád je bída, pořád je nerovnost. A kavárna „Bellevue“ to bude na svém místě připomínat možná až do skonání věků. Na samý závěr dojde dokonce k přenesení směru zívavých pohledů – lidé najednou nekoukají do prostor kavárny, ale kavárna sama pozoruje život na ulici. *Za okny civěly mohyly*, němí pozorovatelé, kteří jsou zcela odtrženi od reality. Na konci básně tak stále vidíme dva světy, vzájemně si konkurující a vzájemně sebou opovrhující. Ačkoli jsou zdánlivě zcela odlišné, utápějí se ve stejných problémech a nakonec končí na stejném, mrtvolně chladném bodě.

V závěrečném verši ještě jednou zazní francouzský název kavárny. „Bellevue“ znamená „pěkný výhled“ – s poslední tečkou se tak naplno rozeznává hořký cynismus, který občas zarezonuje i v dalších Wolkerových básních (*Balada o ženě, bohu a muži; Ironický pastel...*). Za tímto neveselým obrazem se zavírá opona, a je jen na nás, zda si v nastalém tichu udržíme naději na lepší zítřky, či se necháme zadusit ledovým dechem pochybností o vyhlídkách lidského pokolení.

TVÁŘ ZA SKLEM

Kavárna „Bellevue“ je říše
stavěná z hudby, tepla a plyše,
z oken má vysoké, průhledné hranice,
které ji dělí od zmrzlé ulice.

Dnes jako jindy páni si za stoly sedli,
důstojní páni a vznešené dámy
ústa si probodli úsměvy, kravaty drahokamy
a v teple, hudbě a v plyši
noviny na oči posadili si,
aby přes tyto brejle z papíru viděli,
že svět je veselý, protože sami jsou veselí
v kavárně „Bellevue“.

Když tu tak seděli teple a ctihodně
s rukama vyžehlenýma,
tu stalo se, stalo, — ne zcela náhodně, —
že na okna skleněného tenoučkou hranici
přitiskl tvář člověk, který stál v ulici,
výrostek zpola a zpola muž,
a pohledem ostrým a chladným jako nůž
prořízl okno a vbod se v tu nádheru,
v číše a valčík, v zrcadla pro milenky,
v břicha a teplo, franky a peněženky,
a zůstali v nich trčeti čepelí,
i když ty oči dvě zmizely.

Tenkrát se stoly staly
náhrobky mramorovými,
pohřbení šťastlivci se usmívali
mrtvolně mezi nimi,
sklepníci v šatech smutečních
z šedého kouře věnce nosili,
před okny žila ulice, bída a sních,
za okny civěly mohyly
v kavárně „Bellevue“.

ZDROJ TEXTU BÁSNĚ

Těžká hodina/Tvář za sklem. *Wikizdroje - volně dostupná knihovna* [online]. [cit. 2022-11-29].

Dostupné z:

https://cs.wikisource.org/wiki/T%C4%9B%C5%BEk%C3%A1_hodina/Tv%C3%A1%C5%99_za_sklem.

- určitě vnímavě a zaujatě napsaný text
- občas máte tendenci přeinterpretovat
-